

Відгук офіційного опонента

на дисертаційну роботу ***Локтіонової Яни Федорівни*** «Інструментарій ризик-менеджменту в системі адміністрування підприємствами підрядного будівництва», яка подана до спецради Д26.056.03 в КНУБА на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

1. Оцінка актуальності обраної тематики, об'єкту та предмету дослідження.

Сучасне економічне середовище характеризується швидкими змінами, випереджальним розвитком інноваційних технологій та значними коливаннями фінансових процесів. Відповідно, нестабільними стають внутрішні економічні процеси підприємств галузі будівництва, навіть при сталій технології та відносно сталих обсягах виробництва. Невизначеність позначається на фінансовому стані підприємств, на їхніх фінансових результатах, на динаміці й структурі грошових потоків інвестиційних проектів. Нагальною потребою стає формування високоефективного фінансово-економічного механізму ризик-менеджменту будівельного підприємства, що виконує підрядні будівельні роботи.

Формування механізму превентивного антикризового управління ускладнюється великою кількістю різноманітних форм ризику, які виникають у процесі звичайної діяльності підприємств будівельної галузі, багатокритеріальністю факторів кризового стану, зовнішнього та внутрішнього впливів щодо середовища функціонування підприємств. Водночас, існує досить велика сукупність методів та способів оцінки ризику, типів організації функціонування фінансово-економічного механізму ризик-менеджменту на будівельному підприємстві, засобів попередження, мінімізації та протидії ризиків. Створення аналітичного інструментарію попередження ризиків та кризових ситуацій ускладнюється необхідністю добору найбільш відповідної оцінки їх рівня та визначення способу управління ризиком на етапах встановлення стадії кризи в специфічних рамках життєвого циклу будівельно-інвестиційного проекту (у передінвестиційній, інвестиційній та експлуатаційній фазах).

Характерний для сучасних умов господарювання високий ступінь мінливості факторів зовнішнього та внутрішнього середовища,

глобалізаційні та трансформаційні процеси в економіці і, як наслідок, зростання рівня невизначеності та ризику приводять до необхідності використання математичних моделей і методів аналізу та прогнозування процесів, що відбуваються на всіх рівнях життєдіяльності підприємства, застосування для їх реалізації новітніх інформаційних технологій. Автором вирішено завдання визначення організаційно- та економіко-математично обґрунтованої тактики реалізації фінансово-економічного механізму ризик-менеджменту підприємства шляхом впровадження в практику аналітичного інструментарію превентивного антикризового управління підприємствами підрядного будівництва, що надає змогу значно зменшити ризики їх звичайної операційної діяльності без істотних додаткових витрат. Саме це підтверджує актуальність теми дисертаційної роботи з позиції розв'язання проблем подолання кризового стану і стабілізації діяльності підприємств підрядного будівництва, а її результати можуть стати основою для проведення подальших досліджень в даній галузі.

2. Висновок про відповідність змісту дослідження та результатів дисертації паспорту спеціальності.

Ознайомлення із змістом дисертаційної роботи дало підстави вважати, що дослідження автора відповідають як сучасному розумінню і стратегічній спрямованості ризик-менеджменту для підприємств будівельної галузі, так і паспорту спеціальності 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» за формулою спеціальності - наукова спеціальність, яка досліджує ...процес і форми управління підприємством (менеджмент), а також одночасно за такими пунктами:

- «контролювання, моніторинг і діагностика підприємств» - за змістом всіх розділів;
- «управління виробничо-господарською діяльністю підприємства (менеджмент);
- «функції та технологія управління підприємством (менеджмент)» - за змістом розділів 2, 3 та 4);
- «фінансово-економічні результати діяльності підприємства» (за змістом розділів 3 та 4).

Відповідність дисертації одразу кільком пунктам паспорту спеціальності 08.00.04 обумовлена структурою поставлених в роботі завдань та

особливостями операційної діяльності будівельних підрядних підприємств (БПП) як стейкхолдерів будівельних проектів.

3. Оцінка відповідності змісту та результатів дисертації тематиці державних і галузевих програм, спрямованості наукових планів.

Слід відзначити внесок автора у вирішення завдань науково-прикладних програм КНУБА та відділення «Менеджменту та організації інновацій» Академії будівництва України (АБУ), що виконувались в рамках тем:

- 0110U00518 (2015-2015 рр., КНУБА) «Економічний механізм управління бізнес-процесами розвитку будівельних підприємств»;
- 0115U000860 (2015-2017 рр., КНУБА) «Розбудова сучасного економіко-аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним будівництвом»;
- «Управління ефективністю діяльності будівельних підприємств та їх окремих підрозділів» (Wm-4-1, АБУ);
- «Системне оновлення механізмів підготовки та реалізації будівельних інвестиційних проектів» (Wm-6-3, АБУ).

В межах зазначених тем автором проведено дослідження напрямків удосконалення методичного та інструментально-аналітичного апарату як для діагностування рівня ризику щодо операційної діяльності БПП, так і для флотування дієвої стратегії антиризикових заходів зазначених підприємств, що були б узгоджені із економічною сутністю бізнес-процесів упродовж життєвого циклу будівельного проекту.

4. Висновок щодо раціональності використаної методології. Оцінка обґрунтованості та достовірності результатів.

Основу достовірності одержаних результатів було закладено автором при виборі методологічної бази. Формування методологічної бази дослідження, як це свідчить зміст роботи, обумовлене розумінням автором нагальності розгляду проблем щодо модернізації підходів та інструментарію ідентифікації ризик-менеджменту та її *принципове переналаштування до вимог БПП через призму методологічної єдності розгляду всіх стадій життєвого циклу досліджуваних підприємств.* Це спонукало автора на формування специфічного методологічного базису.

При обґрунтуванні теоретико-методичних засад дослідження автором було використано методи наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу й

синтезу; при здійсненні галузевого аналізу та формуванні аналітичної оцінки існуючих систем бізнес-процесів підприємств підрядного будівництва - методи статистичних порівнянь, вибіркового обстеження та групування, екстраполяції. Розробка практичних рекомендацій та обґрунтування прикладних аспектів використання комплексної системи оцінювання ефективності процесної системи ризик-менеджменту здійснювались за допомогою експертного методу вибору показників, факторного аналізу відхилень, економіко-статистичного аналізу, методу аналізу ієрархій та інших.

Застосована методологічна база дозволила принципово змінити уявлення про змістовно-процесну специфіку та інструментально-аналітичні можливості системи ризик-менеджменту для підрядних будівельних підприємств. Це дозволило автору висунути раціональну робочу гіпотезу дослідження, яка стала первинною основою обґрунтованості досліджень.

На підставі сформованого методичного підґрунтя дослідження, автором було визначено пріоритетні методичні та організаційно-управлінські засади ризик менеджменту для БПП як стейкхолдерів будівельних проектів:

- доцільність сумісного використання сутнісно-концептуальних засад комплаєнс-менеджменту та ризик-контролінгу при формуванні систем ризик менеджменту БПП та проекту;
- систему протидії ризикам, яка має охоплювати всіх стейкхолдерів проекту та чітко відображати особливості побудови і функціонування операційної системи проекту як тимчасового підприємства та мультиагентного середовища - від започаткування проекту до одержання фактичних економічних підсумків по завершенні циклу «інвестування-девелопмент-будівництво-введення в експлуатацію»;
- забезпечення чіткої структуризації ризиків між інституційними учасниками та підприємствами-виконавцями як щодо функціонально-технічного, економічного девелопменту, так і щодо правової відповідальності за наслідки прийнятих рішень щодо проведення антиризикових дій.

Отже, є належні підстави вважати представлені в даній дисертаційній роботі дослідження, результати та висновки належно обґрунтованими та достовірними.

5. Висновок щодо цілісності змісту, структури та завершеності дисертаційної роботи, оцінка її відповідності встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота Локтіонової Я.Ф. є цілісною, завершеною науковою роботою, що характеризується логічною побудовою, повністю висвітлює зміст визначених розділів і підрозділів та оформлена згідно вимог, визначених відповідними нормативними документами. Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування) та додатків. Повний обсяг роботи складає 214 сторінок друкованого тексту, у тому числі 17 таблиць та 28 рисунків. *Структура дисертаційної роботи визначається змістом поставлених задач, етапів та результатів дослідження.*

Перший розділ дисертаційної роботи «*Аналіз змістовно-онтологічної сутності провідних категорій ризик-менеджменту щодо їх застосування до потреб операційних систем підприємств-стейкхолдерів будівельних проектів*» був спрямований на вирішення завдань:

- визначення складу структурних елементів системи ризик-менеджменту БПП як стейкхолдерів будівельних проектів;
- встановлення ієрархії та композиційності (структурної, функціональної, процесної) щодо принципів та підсистем ризик-менеджменту (РМ) та їх відповідності специфіці будівельних підприємств.

За підсумками проведеного огляду джерел було виявлено, що особливості побудови і функціонування операційної системи підрядних підприємств та будівельних інвестиційних проектів, їх принципова відмінність від формату систем індустріальних підприємств (тимчасовий характер функціонування (на період реалізації проекту), підрядна залежність, мультиагентність започаткування та виконання, багатофакторність, складність та низька прогнозованість зовнішнього середовища) спричиняють потребу оновлення методичних та прикладних підходів до змісту і механізмів ризик-менеджменту зазначених проектів та підприємств-виконавців. Це дозволило по-новому охарактеризувати елементи системи ризик-менеджменту для зазначених підприємств та, надалі, визначити міжелементні зв'язки й закономірності розвитку БПП як стейкхолдера будівельних проектів.

Другий розділ дисертації «Формування методичного підґрунтя для розбудови підсистеми ризик-менеджменту в системі адміністрування будівельними проектами» був спрямований на формування належної теоретико-методичної бази, яка б дозволила виявити вимоги, визначити шляхи формування та сформувані формалізовані аналітичні обставини запровадження нової операційної технології ризик-менеджменту БПП в системі девелопменту будівельного проекту та оргструктурі його адміністрування, узгодження і проникнення індикаторів та управлінських заходів ризик-менеджменту БПП із сутністю стратегічного менеджменту проекту, систему його бізнес-планування, бюджетування та оперативного управління, з верхнього на нижній рівень адміністрування, що спиратиметься на відповідну деталізацію антиризикових заходів.

Зміст третього розділу «Науково-методична сутність та інновації інструментарію ризик-менеджменту підрядних підприємств як виконавців будівельних проектів» відображає науково-методичну сутність запровадженої автором методичного підходу та інструментально-аналітичної протидії ризикам в системі менеджменту будівельних підрядних підприємств. В тексті розділу докладно описано всі методико-аналітичні компоненти запровадженого дисертантом підходу:

- *перша компонента інструментарію* обґрунтовує раціональний формат інструментарію ризик-менеджменту для будівельних інвестиційних проектів. Компонента реалізує обов'язковість інтегрального розгляду проявів провідних факторів ризиків щодо циклу проекту в єдиній алгоритмічній системі, з диференціацією ризиків за провідними учасниками (замовник, його співінвестори та девелопер);
- *друга компонента інструментарію* обґрунтовує методико-аналітичний апарат, за підсумковим індикатором якого, девелопер та замовник мають чітко формалізовані підстави віднести даний проект до певної ідентифікаційної ризик-групи, на основі чого прийняти управлінське рішення про відхилення проекту, як об'єкту інвестування або продовження його опрацювання з використанням завершальної компоненти інструментарію;
- *третья компонента інструментарію* надає методичне забезпечення процесам розробки, визначення обсягу та структури страхового резерву антиризикових заходів окремих учасників та проекту в цілому впродовж цілісного життєвого циклу проекту.

Зазначені три методико-аналітичні компоненти - на ґрунті комплаєнс-менеджменту - формалізовано реалізують протидію ризикам в середовищі адміністрування БПП. Успішність використання запровадженого авторкою методико-аналітичного підходу забезпечується - через належну інтерпретацію формалізованих розрахунків щодо віртуальних змін інвестиційно-будівельного циклу БПП, наданих компонентами, в наступних організаційно-управлінських заходах інституційних суб'єктів БПП (замовник, девелопер, інвестор) та виконавців проекту (субпідрядники, логістичні компанії, орендо- та лізингодавці будівельної та інженерної техніки тощо).

У завершальному, четвертому розділі дисертаційної роботи *«Впровадження інструментарію ризик-менеджменту в систему девелопменту підприємств підрядного будівництва»* автором відображено підсумки впровадження результатів в практику діяльності БПП, що були задіяні як виконавці будівельних проектів на будовах м. Києва та Київської області. Впровадження результатів здійснено через побудову та використання спеціального комплексу прикладних програм (КПП), модулі якого надають загальну економіко-аналітичну та адміністративно-управлінську візуалізацію змісту фаз та стадій циклу БПП, з врахуванням загроз циклу. Провідною підсистемою створеного КПП є *ризик-діагностична* підсистема, яка здійснює послідовне оцінювання проекту за етапами, що визначені першою та другою компонентами методичного інструментарію, описаного в попередньому розділі. В результаті одержуються бальна й лінгвістична оцінки проекту та системи його адміністрування проекту щодо спроможності до протистояння ризикам (завершальні рядки табл.3).

Текст 4-го розділу дозволяє впевнитись у тому, що запроваджені новації дозволяють керівним ланкам будівельних підприємств виявити ризики та сформувані антиризикову стратегію, план та бюджет ще на стадії ініціації виробничої програми будівельного підприємства, з належним їх узгодженням із реаліями ринку підрядного будівництва та вимогами сучасного будівельного девелопменту.

6. Оцінка наукової новизни та практичної значущості найважливіших результатів та висновків даної дисертаційної роботи.

Найважливішими щодо теоретичної цінності для економіки будівельних підприємств та практичної цінності для успішної (щодо протидії ризикам)

діяльності підприємств-стейкхолерів в системі девелопменту будівельного опонент вважає наступні результати та висновки:

I) висновок про потребу оновлення методичних та прикладних підходів до змісту і механізмів ризик-менеджменту (PM) зазначених підприємств, яке (оновлення) доцільно реалізувати з використанням платформи «комплаєнс-менеджменту». Така потреба обумовлена особливостями побудови і функціонування операційної системи будівельних підприємств, є їх принципова відмінність від формату систем індустріальних підприємств (тимчасовий характер функціонування, підрядна залежність, мультиагентність започаткування та виконання, багатофакторність, складність та низька прогнозованість зовнішнього середовища);

II) висновок, який пов'язує продуктивність та дієвість системи ризик-менеджменту будівництва БПП із запровадженням аналітичних індикаторів та засобів організаційно-адміністративного контролінгу, які мають на будь-якому етапі життєвого циклу підприємства (фазі, стадії, роботі) надати обґрунтовані підстави зацікавленим ОПР (з інституційного середовища, оргструктури адміністрування та девелопменту проекту, або ж зі складу структур підприємств-учасників) обґрунтовану спроможність впевнитись в тому, що виробнича програма підприємства та життєвий цикл проекту реалізуються без відхилень, або ж одержати інформацію про рівень ризикових загроз та очікувані наслідки;

III) подане в роботі розширене тлумачення сутності категорії «комплаєнс-менеджменту» у застосуванні до потреб ризик-менеджменту БПП в такій редакції: «в системі девелопменту будівельного-інвестиційного проекту комплаєнс-менеджмент слід визначити як концептуально-методичну та прикладну основу ризик-менеджменту, що передбачає, насамперед, завчасну мультифакторну та багатокомпонентну ідентифікацію ризиків проекту як тимчасової та синергійно-упорядкованої операційної системи, надалі - поетапну і стратифіковану відповідальність щодо ризиків між інституційними учасниками та підприємствами виконавцями в існуючій системі організаційно-управлінського девелопменту проекту, і, нарешті, - продуктивну діяльність оргструктури проекту з протидії небезпекам проекту, відповідно до бюджетно-економічних, адміністративних і технологічних віх циклу, що враховані бюджетом, календарним графіком та деталізованими антиризиковими заходами».

Використання ідей та концепцій «комплаєнс-менеджменту» для побудови практично орієнтованої системи ризик-менеджменту підприємств-стейкхолдерів у будівництві відповідає перспективним вимогам та європейській практиці страхування ризиків учасників проекту (страхування ризиків проектів за схемами «Contractor's All Risks» та «Engineering All Risk»), що забезпечує надійність вітчизняного будівельного девелопменту та сприяє його наближенню до євроформату;

IV) провідний результат дослідження - інструментарій ризик-менеджменту для будівельних підприємств, що представлений в якості економіко-аналітичного та адміністративно-управлінського регулятора системи ризик-менеджменту будівництва. Інструментарій в рамках девелопменту проекту реалізує узгодженість стратегії «інвестування-будівництво-експлуатація» із змістом цілісної комплаєнс-системи протидії ризикам виробничої програми підприємств-учасників проекту. Визначальною науково-методичною інновацією створеного інструментарію ризик-менеджменту будівництва є його адаптація до вимог девелопменту та принципів комплаєнс-менеджменту, що в підсумку забезпечує підприємствам-учасникам синергійну спроможність протистоянням ризикам мікросередовища впровадження проекту, зокрема:

- через інтерпретаційну шкалу очікувань впливу змін перебігу циклу проекту на вартісно-майнові та економічні характеристики діяльності провідних стейкхолдерів;

- через ідентифікацію інтегрального рівня ризиковості проекту, що дає підстави для сумісної розробки підприємствами-учасниками стратегії, плану, організаційного регламенту та бюджету антиризикових заходів у системі девелопменту будівництва.

V) найважливішим прикладним результатом з доробку автора є комплекс програм, практичні переваги якого, як інструменту формалізованої ідентифікації стану стійкості будівельних підприємств до протидії ризикам в системі підготовки та адміністрування будівельними проектами підтверджено застосуванням в процесі діяльності будівельних компанії «Експертиза-С», «Архітектурно-будівельні новації», «Спецбудпроект». Інституційним рівнем зазначених будівельних та девелоперських компаній зазначений інструментарій було використано як інноваційний засіб формування продуктивної системи ризик-менеджменту: від антиризикової стратегії до поточних планів, регламенту та бюджету протиризикових заходів

в середовищі БПП. Програмні продукти, розроблені на ґрунті інструментарію, дозволили у форматі стратегічного комплаєнсу перед початком реалізації змоделювати та обрати раціональні для будівельних підприємств-учасників щодо прибутковості/ризиків варіанти проходження циклу проекту та організації для потреб проекту успішного адміністративно-управлінського середовища.

7. Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи в цілому. На мою думку, *наукова новизна роботи* визначається інноваційним вирішенням важливої науково-теоретичної та прикладної задачі – розробкою і запровадженням у процеси девелопменту будівництва якісно нового науково-аналітичного інструментарію ризик-менеджменту будівельних підприємств як виконавців будівельних проектів, що призначений забезпечити: успішну про-ризикову діагностику проектів впродовж всього циклу їх реалізації, системність економіко-адміністративних та функціонально-операційних заходів щодо передбачення (усунення) чинників (наслідків) ризиків щодо основних учасників створення вартості будівельних проектів.

На думку офіційного опонента провідними складовими наукової новизни представленої на розгляд дисертаційної роботи слід визначити наступні:

I) В даній дисертаційній роботі автором вперше до потреб операційних систем будівельних підрядних підприємств та мультиагентних середовищ будівельних проектів адаптовано і трансформовано інноваційний науково-аналітичний засіб ризик-контролінгу, дефініцію, концепцію та методичну платформу комплаєнс-менеджменту, що в сукупності дозволяє завчасно ідентифікувати сумісні ризики будівельного проекту та діяльності стейкхолдерів та, з їх врахуванням, сформулювати раціональний варіант бюджетно-ресурсної та календарної програми впровадження проектів, за умови компромісного узгодження економічних інтересів стейкхолдерів та раціонального розподілу між ними (комплаєнсу) відповідальності за зміст, регламент, бюджет та наслідки антиризикових дій.

II) *в даній дисертаційній роботі автором удосконалено:*

- операційну технологію та прикладний діагностичний інструментарій вияву, оцінки, диференціації та формалізованої ідентифікації ризиків (ризикових чинників та небезпек) будівельного проекту як тимчасового мультиагентного мікросередовища будівельних підприємств, які в рамках зазначеного середовища мають бути превентивно локалізованими та усуненими

на ґрунті стратегічного комплаєнсу між організаціями-учасниками, в рамках діючої оргструктури девелопменту БП, яка реалізує проектний цикл «ініціація – інвестування – підготовка –будівництво - впровадження», щоб забезпечити проектний цикл від деструктивного впливу ризикових чинників, а організації-учасників від неочікуваних ресурсно-майнових втрат;

- регламент та аналітичні процедури бюджетування будівельних підприємств, що адаптовані в даному дослідженні до формату як девелоперського управління, так і до діючої в Україні проектно-кошторисної бази будівництва.

III) *в даній дисертаційній роботі отримали подальшого розвитку: понятійно-категоріальний апарат теорії економіки і управління підприємствами в частині адаптації дефініцій «ризик», «ризик-менеджмент» «операційна система підприємства» до змісту операційної системи БПП; методико-аналітичні підходи до економіко-математичного моделювання, через оновлення прикладних засобів економетричної візуалізації та аналізу характеристик життєвих циклів підрядних підприємств та проекту (який вони сумісно впроваджують).*

8. Висновок офіційного опонента щодо теоретичної цінності результатів та висновків роботи.

Теоретична цінність роботи визначається внеском наукового доробку автора в розвиток наукових дисциплін «Економіка і управління підприємством», «Економіка будівництва», а саме в модернізацію концептуальних основ, змісту та методико-аналітичних інструментів діагностики спроможності будівельних підрядних підприємств до дієвої протидії ризикам в системі девелопменту будівельних інвестиційних проектів. Теоретична цінність роботи визначається адаптованістю розробленого інструментарію до вимог сучасного будівельного девелопменту та до особливостей функціонування підприємств-стейкхолдерів у ринковому середовищі як проектно-налаштованої, мультиагентної операційної системи; на відміну від існуючих, даний інструментарій вирізняється системністю компонування потенціалів підприємств-виконавців і їх спрямуванням:

- на превентивне виявлення (діагностику) та завчасне усунення (економіко-управлінські заходи) провідних чинників ризику в системі девелопменту будівництва;

- на виявлення траєкторії та вектору розвитку БПП за короткотермінові та довготермінові періоди, щодо участі БПП в певних будівельних проектах.

9. Оцінка практичної цінності результатів дисертаційної роботи.

Практична цінність роботи визначається тим, що напрацьований автором науково-методичного доробок, втілений у прикладні програмні продукти, дозволяють керівним ланкам будівельних підприємств використати запроваджені автором інновації, щоб достовірно і формалізовано виявити ризики та сформувані антиризикові стратегію, план та бюджет ще на стадії ініціації виробничої програми підприємства. У розпорядження керівним ланкам девелопменту будівництва - з використанням авторських розробок – надається достовірна оперативна і стратегічна інформація про реальні загрози циклу будівельного проекту вигляді відсоткових змін нормативних значень окремих вартісно-бюджетних та технологічних характеристик проектів. На ґрунті статистичного та експертного опрацювання проектів-аналогів визначаються сполучення (результати сумісних дій) всіх обраних дослідження характеристик проекту, що є небезпечними як для ходу циклу проекту, так і для проміжних результатів операційної діяльності компанії-замовника та підприємств-виконавців. У підсумку, завершальні підсистеми ризик-менеджменту, здійснюють коригування календарного плану та бюджету проекту, з врахуванням бюджетного страхового резерву, визначеного відповідною компонентою інструментарію.

Практична цінність результатів підтверджена їх успішним впровадженням у практику діяльності будівельних компаній «Експертиза-С», «Архітектурно-будівельні новації», «Спецбудпроект». Окремі складові науково-методичних доробок використано при викладанні наступних дисциплін: «Економіка будівельних підприємств», «Основи стандартизації в діяльності будівельних підприємств», «Менеджмент будівельних підприємств».

10. Оцінка публікацій здобувача щодо достатності висвітлення в них змісту та структури дисертації. Вияв рівня апробації результатів дослідження на науково-практичних конференціях та семінарах. Оцінка ступеня відображення змісту та структури дисертації у авторефераті.

Науковий матеріал, що викладений у авторефераті, повністю відображає зміст дисертаційної роботи, одержані наукові результати та висновки.

Автореферат у повній мірі розкриває основні наукові результати, отримані дисертантом у процесі дослідження, а також ступінь новизни розробок і рекомендації щодо можливостей практичного застосування одержаних результатів наукового дослідження.

Основні результати дослідження відображені у належній кількості наукових публікацій та в повній мірі висвітлюють науково-практичну цінність наукових здобутків автора. За темою дослідження Локтіонова Я.Ф. має 20 наукових праць, з яких 9 статей у виданнях, що входять до переліку фахових видань, затверджених ДАК МОН України, а також 11 праць апробативного характеру. В загальному переліку публікацій є 4 статті, у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз: Ulrichsweb (США), BASE (Німеччина), Index Copernicus (Польща), ResearchBib, WorldCat, Directory of Research Journals Indexing, Ulrichs Periodicals Directory, Citefactor, Open Academic Journals Index, Scientific Indexing Services, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar (Search), «ПІНЦ SCIENCE INDEX».

Надані автором матеріали свідчать про належне висвітлення та схвалення результатів дисертаційної роботи на 11 науково-практичних конференціях (серед них – 10 міжнародних), географія яких є досить широкою. Можна зробити висновок, що повнота викладу основних результатів дисертації та рівень їх апробації відповідає чинним вимогам МОН України.

11. Зауваження та дискусійні питання щодо тексту дисертації та автореферату.

Оцінюючи дисертаційну роботу Локтіонової Я.Ф. як завершену, актуальну, теоретично та практично значущу наукову працю, таку, що відповідає встановленим вимогам ДАК МОН України щодо кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» треба відзначити певні зауваження – недоліки змістовного та редакційного характеру, які носять дискусійний характер, зокрема:

І) Текст першого розділу, зосереджуючись на трансформаціях від вимог «компаньєнс-менеджменту» до потреб середовища будівельного проекту, не дає чіткого розмежування між дефініціями «ризик-контролінг» та «ризик-менеджмент» у застосуванні до функціонування таких проектів як мультиагентної операційної системи. Немає належного розгляду переваг

концепції «компанс-менджменту» як сучасної концепції протидії ризикам (для проектів будівництва) на противагу найпоширенішій в управлінні проектами загальній «розмитій» практиці розмежування проектних ризиків: юридичний ризик, економічний ризик, ризик неефективності проекту, будівельний ризик, ризик неефективного цілепокладання тощо (хоча на це можливо вплинула обмеженість питомого обсягу першого розділу в загальному обсязі роботи);

II) опис механізмів ризик-контролінгу внутрішніх відхилень в діяльності підприємства у другому розділі (п.2.3 «Узгодження змісту системи ризик-менеджменту підприємства стейкхолдеру з функціонально-економічною сутністю бізнес-процесів всередині операційної системи підприємства» (зокрема, рис.2.2 «Індикатори системи контролінгу ризиків» і табл.2.2, стор. 98-99) не відображає окремі операційно-функціональні особливості різних стейкхолдерів проекту та масштаби проекту;

III) співставлення змісту п.3.1. та п.3.3. третього розділу не в повній мірі забезпечує належну редакційно-методичну узгодженість між використаними в інструментарії базовими принципами ризик-менеджменту БПП, змістом основних та допоміжних бізнес-процесів на підприємстві (рис.2.3, 2.4) та конфігурацією факторно-критеріальної системи формалізації ризиків для даних підприємств;

IV) зауваження щодо третього розділу (по змісту науково-аналітичних компонент – п.3.3, стор. 161-183) наступне. Визнаючи методичні та прикладні переваги запровадженого інструментарію щодо факторно-ідентифікаційної системи, прозорість формалізації результатів діагностики прокрисової стійкості будівельних підрядних підприємства, слід зауважити, що текст опису визначення верхніх та нижніх асимптот інтегральних показників (по першій та другій компоненті) не супроводжено інформацією про узгодження відповідних асимптот з масштабами, галузевими та регіональними особливостями будівельних проектів, в яких задіяне в якості виконавця дане підрядне підприємство.

V) текст 4-го розділу дисертації не дає відповіді на питання, в якій мірі запроваджений інструментарій узгоджений із умовам сертифікації ISO і чи взагалі передбачено (та регламентовано) на практиці забезпечувати таку відповідність в процесі діагностування стану протиризикової спроможності БПП для умов будівництва в Україні.

VI) зауваження щодо автореферату стосуються того, що в його тексті не знайшли відображення:

- принципова схема стохастичного та аналітичного врахування ризиків підприємств-стейкхолдерів в «полі ризиків» будівельного проекту» (відповідно рис.3.12 та 3.12.а, п.3.1, стор. 138, 139, третій розділ дисертації)

- матриця визначення економетричного вияву впливу зовнішніх факторів ризику на очікувані підсумки операційної діяльності БПП (табл 3.2.в, п.3.3 стор.165, третій розділ);

- загальна схема та формат проведення експертної системи, що налаштована на особливості запропонованої операційної технології БПП як виконавця проекту (стор. 202, п.4.2, четвертий розділ роботи).

Зазначені зауваження та дискусійні питання щодо дисертації і автореферату не носять принципового характеру, не спотворюють актуальність, новизну, теоретичну і практичну цінність здобутих автором результатів. Отже, зазначені зауваження не змінюють позитивного ставлення офіційного опонента до результатів даної дисертаційної роботи та відповідності дисертації встановленим кваліфікаційним вимогам.

12. Загальний висновок офіційного опонента по дисертаційній роботі.

В цілому, узагальнюючи наукові результати дисертаційного дослідження Локтіонової Я.Ф. необхідно відзначити, що мета роботи досягнута, а поставлені задачі - вирішені. Дисертаційна робота **«Інструментарій ризик-менеджменту в системі адміністрування підприємствами підрядного будівництва»** є актуальною, завершеною та виконаною особисто автором науковою працею, яка має наукову новизну, теоретичне і прикладне значення. Отримані результати в повній мірі науково обґрунтовані та в сукупності вирішують важливе і актуальне наукове завдання - розробку та впровадження в практику будівництва вдосконаленого методико-аналітичного інструментарію ризик-менеджменту будівельних підрядних підприємств як стейкхолдерів будівельних проектів, який надає достовірне економічне обґрунтування та організаційно-адміністративний регламент антиризиковим заходам зазначених підприємств у цілісній системі девелопменту будівництва.

Дисертаційна робота за змістом і оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових проблем відповідає вимогам пп. 9, 11, 13, 14

діючого «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.). На думку офіційного опонента, автор роботи – **Локтіонова Яна Федорівна** за успішне та науково-обґрунтоване вирішення важливих для економіки будівельних підприємств науково-теоретичних та прикладних завдань, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04, – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки
та підприємництва
Житомирського державного
технологічного університету

Н.В. Валінкевич

Згідно доктора економічних наук, доцента, завідувача кафедри економіки та підприємництва Н.В. Валінкевич
Завідувач:
Членкиня секретар НСД
к. держ. упр.

Л.В. Серватико